

COMPETENȚE TRANSVERSALE ALE EDUCAȚIEI DURABILE ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT

Pătrăuceanu Irina – Elena, profesor de geografie, grad didactic I
Formator și metodist al Inspectoratului Școlar Județean Neamț, România

Puțuntică Anatolie, dr., conf. univ.

Catedra Geografie Generală, Universitatea de Stat din Tiraspol

Prezenta lucrare se înscrie în noile cerințe ale Uniunii Europene, în realizarea obiectivelor Europa 2020 privind *Strategia pentru dezvoltare durabilă*. În România funcționează **Strategia Națională pentru Dezvoltare durabilă**, în care, pe lângă problematica generală se abordează probleme specifice educației pentru dezvoltarea durabilă. De aici rezultă necesitatea formării profesorilor pentru a putea educa elevii în spiritul dezvoltării durabile, atât în cadrul disciplinelor pe care le predau cât și în cadrul unor cursuri opționale concepute pe această temă.

Instituțiile Uniunii Europene evidențiază din ce în ce mai mult necesitatea de a dezvolta astfel de competențe și de a le integra în mod corespunzător în programele de formare. Androulla Vassiliou, Comisarul european pentru educație, cultură, multilingvism și tineret 2010-2014, declara că „doar dotându-i pe copii și pe tineri cu competențele necesare, inclusiv cu competențele transversale, ne vom asigura că Uniunea Europeană va avea cum să rămână competitivă și să valorifice oportunitățile economiei cunoștințelor” (Comisia Europeană 2012b).

Și Tibor Navracsics, Comisarul european pentru educație, cultură, tineret și sport 2014-2019, a evidențiat că este important să acordăm atenție competențelor „soft skills”, iar atunci când a fost întrebat într-un interviu de ce competențe au nevoie elevii și studenții europeni, nu a început cu răspunsul convențional al UE: știință, tehnologie, inginerie și matematică. În schimb, el a spus că cele trei competențe pe care tinerii trebuie neapărat să le posede sunt „capacitatea de a gândi ca un antreprenor, o fluentă mai bună în limbi străine și competențele digitale” (sublinierea autorului) (Science|Business 2015).

Dezvoltarea durabilă exprimă necesitatea armonizării intereselor prezente cu cele ale generațiilor viitoare, care se succed în timp.

Se vrea a fi, prin definiție, o dezvoltare umană, realizabilă prin voința oamenilor și având ca finalitate binele individual și colectiv al acestora. Ea devine fezabilă doar în condițiile în care între generații și în interiorul aceleiași generații se manifestă un spirit asociativ, de toleranță, solidaritate și grijă reciprocă; unul în virtutea căruia binele și bunăstarea unuia nu trebuie, în nici un fel, să afecteze fericirea altuia.

Dezvoltarea durabilă reprezintă un deziderat mondial. Acceptarea doctrinei dezvoltării durabile și includerea ei în strategiile naționale nu este, după părerea multor personalități, o opțiune benevolă, posibilă dintre multe altele sau opozabilă altui tip anume de dezvoltare. Este singura cale realistă, responsabilă și în avantajul tuturor națiunilor, fiind, totodată, în concordanță cu cerințele colaborării internaționale. Deși obiectivul final al strategiei dezvoltării durabile este același pentru toate țările lumii, problemele concrete ce urmează a fi rezolvate sunt foarte diferite de la o țară la alta.

Analiza dezvoltării durabile implică o abordare sistemică a triadei economic - social - ecologic. O serie de specialiști alături acestor trei subsisteme încă unul: cel tehnologic, atât din perspectiva creșterii eficienței utilizării resurselor, cât și din cea a producerii de tehnologii și utilaje pentru protecția mediului înconjurător. Dezvoltarea durabilă, recunoscând interdependențele dintre cele trei sisteme și ținând seama de funcționarea ecosistemelor, implică o schimbare profundă de mentalitate la nivelul sistemului social. Starea socială actuală, numeroasele frustrări ale unora din generațiile care coexistă actualmente pe Pământ fac imposibilă implementarea filozofiei dezvoltării durabile fără schimbarea mentalității. Totodată, fără o îmbunătățire simțitoare a condițiilor de trai, este greu să susții o anume dezvoltare în folosul generațiilor viitoare.

Cu toții trebuie să înțelegem că *dezvoltarea durabilă* presupune valorificarea resurselor unei societăți pe toate planurile; că ea însăși înseamnă punerea în valoare a personalității omului, afirmarea identității sale spirituale, culturale, chiar naționale, că - în ultimă instanță - *dezvoltarea* trebuie să asigure satisfacție și bunăstare, dar că și acestea înseamnă și altceva decât consumul unor bunuri și servicii de o calitate și într-o cantitate îndestulată. Cu alte cuvinte, aerul curat, strada îngrijită, parcul înbietor, apa potabilă, accesul la învățământ, cultură, dezvoltarea spirituală - în general - sunt și devin componente cu o pondere crescândă în ansamblul elementelor care definesc calitatea vieții.

Conform **The Glossary of Education Reform (Glosarul privind reforma în educație)**, termenul de competențe transversabile ale secolului XXI se referă la un *set amplu de cunoștințe, abilități, obiceiuri de lucru și trăsături de caracter care sunt considerate drept având o importanță mare pentru succesul în lumea contemporană*. Competențele transversale se pot aplica în toate domeniile profesionale și în toate contextele educaționale, civice și de carieră de pe parcursul vieții unui elev, viitor cetățean pe piața forței de muncă.

Termeni înrudiți: *competențe aplicate, competențe intercurriculare, competențe transdisciplinare, competențe transferabile, competențe non-cognitive competențe „soft skills”*. Competențele transversale reprezintă achiziții valorice și atitudinale care depășesc una sau mai multe discipline didactice. Ele semnifică capacitățile care transcend specializarea evaluării politicilor și programelor publice și care au o natură transdisciplinară: *abilități de lucru în echipă, abilități de comunicare orală și scrisă, respectarea și dezvoltarea valorilor și eticii profesionale, utilizare IT, rezolvarea de probleme și luarea deciziilor, recunoașterea și respectul diversității și multiculturalității, autonomia învățării, inițiativă și spirit antreprenorial, deschidere către învățarea pe tot parcursul vieții ș.a.*(Cadrul European al Calificărilor (EQF).)

Participarea elevilor la diferite activități extrașcolare și proiecte favorizează dezvoltarea competențelor sociale și civice (CSC) și valorifică avantajele folosirii TIC: sistemul perfecționat de procesare și de prezentare a informației didactice; efectul de multiplicare a acesteia (sporirea volumului informațional); căutarea, prelucrarea, stocarea și retransmiterea informației. În plus, derularea unui proiect european implică participarea la activități desfășurate în grupuri de lucru, care promovează dialogul ideilor, colaborarea pentru rezolvarea unor probleme, manifestarea capacității acționale.

Totodată au loc interacțiuni între școli și schimburi de experiență pe teme de interes comun, finalizate cu realizarea unui produs al activității care reflectă activitățile elevilor și cadrelor didactice, constituindu-se în elemente ale portofoliului de educație permanentă.

Competențele-cheie sunt combinații de cunoștințe, deprinderi și atitudini adecvate contextului. Aceste achiziții o dată dobândite, pot fi transferate în alte contexte, mai generale, dar care au caracteristicile de bază ale celor în care s-au format. Ele se suprapun și se intersectează și, practic, elementele componente pot fi reconfigurate în mozaic, fiind traversate de un număr de teme care se aplică transversal: gândire critică, creativitate, rezolvare de probleme, evaluarea riscului, luarea deciziilor, managementul constructiv al emoțiilor.

Un exemplu de competențe-cheie transversale sunt CSC, iar contextele de învățare puternic motivante pentru elevi și care se pretează la abordarea integrată (trans și crosscurriculară) sunt cele din cadrul proiectelor eTwinning, ce „oferă ocazii suplimentare pentru exercitarea responsabilităților și pentru o mai bună înțelegere a vieții comunității” (Cezar Bîrzea, *ECD. Perspectiva învățării permanente*. Consiliul European, 2000).

Dezvoltarea competențelor sociale prin proiecte eTwinning presupune însușirea acelor cunoștințe sociale care se referă la: înțelegerea codurilor de comportament și de bune maniere general acceptate în diferite societăți și medii (ex: la școală, în spațiul virtual eTwinning); conștientizarea conceptelor de bază cu privire egalitate de gen, non-discriminare, cultură; înțelegerea dimensiunilor multi-culturale europene; interacțiunea dintre identitatea culturală națională și cea europeană. Domeniul deprinderilor sociale se referă la: abilitatea de a comunica în diferite medii manifestând toleranța; exprimarea și înțelegerea diferitelor puncte de vedere; negocierea și abilitatea de a crea încredere și de a manifesta empatie; abilitatea de a face față stresului și frustrării precum și abilitatea de a le exprima în mod constructiv. Atitudinile sociale au la bază: colaborare, asertivitate, interes pentru comunicarea interculturală; valorizarea diversității, respectul față de celălalt, deschiderea pentru a depăși prejudecățile și pentru compromis.

Competențele civice conțin seturi de cunoștințe precum: cunoașterea conceptelor de democrație, dreptate, egalitate, cetățenie și drepturi civice; cunoașterea evenimentelor contemporane precum și a principalelor evenimente și tendințe din istoria națională, europeană și a lumii; conștientizarea scopurilor, valorilor și politicilor mișcărilor sociale și politice; cunoștințe despre valorile UE și obiectivele acesteia; conștientizarea diversității și a identităților culturale în Europa. Deprinderile civice se referă la implicarea alături de ceilalți în domeniul public, solidaritate și interes în rezolvarea problemelor care afectează comunitatea; reflectarea critică și creativă și participarea constructivă în activitățile comunității, precum și luarea de decizii. Atitudinile civice au în vedere manifestarea respectului pentru drepturile omului, inclusiv egalitate ca bază a democrației, aprecierea și înțelegerea diferențelor dintre sistemele de valori ale diferitelor grupuri religioase și etnice; cultivarea sensului apartenenței la propria comunitate, țară, la UE și Europa în general, la lume; sentimentul responsabilității, manifestarea înțelegerii și a respectului pentru valori comune necesare coeziunii sociale (ex: respectul pentru principii democratice); implicare în activități civice, sprijin pentru diversitatea și coeziunea socială și pentru dezvoltarea durabilă, deschiderea pentru respectarea valorilor și a vieții private a celuilalt.

Participarea la proiecte reprezintă o modalitate eficientă de valorizare și de aplicare a CSC, prin raportarea la anumite nevoi, rezolvarea unor probleme și obținerea unor rezultate. Proiectele eTwinning, de exemplu, preiau și avantajele folosirii TIC și a fenomenelor multimedia: sistemul perfecționat de procesare și de prezentare a informației didactice; efectul de multiplicare a acestora, prin sporirea

volumului informațional oferit procesului de învățământ; conservarea calității pedagogice a mesajelor educaționale, chiar și în cazul recepției; stocarea și retransmisia informației; contribuția lor la obiectivizarea instrucției.

Derularea unui proiect european implică participarea la activități în grupuri de lucru (în care se iau decizii, sunt identificate soluții, se inițiază acțiuni în scopul rezolvării problemelor vizate, se aplică modalități democratice de lucru, se împart roluri și se asumă responsabilitatea îndeplinirii acestor roluri), care încurajează dialogul de idei și adoptarea de soluții eficiente, colaborarea, manifestarea capacității acționale; facilitează realizarea unui produs final adecvat temei proiectului: broșură, pagina Web, expoziție etc.

Participarea la un proiect Erasmus+ înseamnă pentru elevi o lecție exemplară referitoare la diversitate, sub toate aspectele ei (socială, culturală, etnică, religioasă, de gen), iar faptul că aceștia pot avea acces la astfel de lecții în repetate rânduri, le oferă șansa de a-și însuși nu doar cunoștințe și valori de interrelaționare și cu caracter civic, de cetățenie democratică, ci și atitudini de același tip, precum și competențe transversale precum cele de comunicare în limba maternă sau în limbi străine, competențe digitale sau de a învăța să înveți, ori competența de a integra cunoștințele în structuri și sisteme noi.

În viziunea Centrului de Orientare Profesională al Universității din Michigan (S.U.A) principalele competențe transversale sunt:

- ❖ analiza și rezolvarea problemelor;
- ❖ competențe interpersonale și de conducere;
- ❖ managementul proiectelor și organizare;
- ❖ managementul cercetării și informațiilor;
- ❖ gestionarea propriilor activități și obiceiurile de muncă;
- ❖ comunicarea scrisă și orală.

Clasificarea competențelor transversale (conform ghidului de bune practici cu titlul *Dezvoltarea competențelor transversale în didactica modernă*) acoperă o paletă largă a didacticii actuale pornind de la învățământul preuniversitar până la inserția pe piața muncii.

Această clasificare cuprinde:

1. Gândirea critică, rezolvarea problemelor, raționamentul, analiza, interpretarea, sintetizarea informațiilor;
2. Abilitățile și practicile de cercetare, de formulare de întrebări;
3. Creativitatea, simțul artistic, curiozitatea, imaginația;
4. Inovarea, exprimarea personală;

5. Perseverența, autocontrolul, planificarea, autodisciplina, adaptabilitatea, inițiativa;
6. Comunicarea scrisă și orală, vorbirea și prezentarea în public, ascultarea;
7. Spiritul de conducere, munca în echipă, colaborarea, cooperarea, spațiile de lucru virtuale;
8. Cunoștințele de tehnologie a informației și comunicării (TIC), cunoștințele de media și internet, interpretarea vizuală, interpretarea și analiza datelor, programarea informatică;
9. Cunoștințele civice, etice și de justiție socială;
10. Cunoștințele economice și financiare, spiritul antreprenorial;
11. Conștientizarea globală, cunoștințele multiculturală, spiritul umanitar;
12. Cunoștințele și raționamentul științific, metoda științifică;
13. Cunoștințele despre mediul înconjurător și conservare, înțelegerea ecosistemelor;
14. Cunoștințele despre sănătate și bunăstare, inclusiv despre nutriție, alimentație, mișcare și sănătatea și siguranța publică (Glossary of Education Reform 2014).

Competențele transversale sunt subliniate și în Clasificarea europeană a aptitudinilor/competențelor, calificărilor și ocupațiilor (ESCO), parte a Strategiei Europa 2020.

Competențele transversale sunt prima categorie din rubrica Aptitudini și competențe transsectoriale și sunt caracterizate astfel: aptitudinile și competențele transversale sunt relevante pentru o gamă amplă de ocupații și sectoare. Ele sunt numite deseori *competențe de bază*, *competențe fundamentale* sau *competențe umane („soft”)* și stau la baza dezvoltării personale a individului. Aptitudinile și competențele transversale sunt piatra de temelie a dezvoltării aptitudinilor și competențelor profesionale necesare pentru a avea succes pe piața muncii.

Concluzii

Necesitatea adaptării la o piață a muncii dinamică și flexibilă impune sistemului educațional reconsiderarea în permanență a metodelor și tehnicilor de predare și evaluare astfel încât să ducă la un nivel superior cunoștințele și abilitățile dobândite în stadiile anterioare de învățare. Principala variabilă a acestui proces, care trebuie îmbunătățită permanent, este gradul de adaptabilitate a forței de muncă potențiale la nevoile angajatorilor impuse de realitatea economică. Putem spune că aceasta este chiar o prioritate a sistemului național de educație având în vedere faptul că eficiența sa este măsurată în rata de absorbție pe piața muncii a tinerilor absolvenți.

Învățământul, mai mult ca oricând, în actuala perioadă, trebuie să permită clienților săi să opteze pentru o carieră pe orizontală impusă de creșterea cu rapiditate a mobilității forței de muncă.

Bibliografie

1. Ardelean A., Mândruț O. Didactica formării competențelor, Arad: University Press V. Goldiș, 2012.
2. Cerghit I. Metode de învățământ. Iași: Polirom, 2016.
3. Comisia Europeană (2012). Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Regândirea educației: investiții în competențe pentru rezultate socio-economice mai bune.
4. Europa. EU, Competențe cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții, 2011.
5. Dănișor D., Teodorescu C., Ionașcu C., Wie A., Joensen K. Dezvoltarea competențelor transversale în didactica modernă - Ghid de bune practici. Islanda, 2015.